

Archeologisch onderzoek recreatiegebied Kievitsveld Epe

Inventariserend veldonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 156

Definitief

Opdrachtgever:
de heer G. van der Steen

Grontmij Nederland bv
Arnhem, 25 november 2005

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek recreatiegebied
Kievitsveld Epe

Projectnummer : 189167

Documentnummer : 150-156-189-'05

Datum : 25 november 2005

Auteur(s) : mevrouw drs. A. Huizing-Schreur

e-mail adres : a.huizing-schreur@grontmij.nl

Gecontroleerd : mevrouw drs. M. Hopman

Paraaf gecontroleerd :

Goedgekeurd : de heer ing. J. Knol

Paraaf goedgekeurd :

Contact : Velperweg 26
6824 BJ Arnhem
Postbus 485
6800 AL Arnhem
T +31 26 355 83 55
F +31 26 445 92 81
E oost@grontmij.nl

Administratieve gegevens

**Datum opdrachtver-
strekking** : 19 mei 2005

Opdrachtgever : De heer G. van der Steen

Uitvoerder : Grontmij Nederland bv
Mevrouw drs. A.Huizing-Schreur

Bevoegd gezag : Gemeente Epe

Locatie :

Gemeente	: Epe
Plaats	: Epe
Toponiem	: Kievitsveld
RD coördinaten hoekpunten (X/Y)	: NW: 196.147; 480.401 NO: 196.531; 480.419 ZO: 196.612; 480.118 ZW: 196.186; 480.265
Kaartblad	: 27 West

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Algemeen	5
1.2	Aanleiding en doelstelling	5
2	Bureaustudie	6
2.1	Huidige situatie	6
2.2	Historische situatie	6
2.3	Toekomstige situatie	6
2.4	Geologie	6
2.5	Bodem	7
2.6	Bekende archeologische waarden	8
2.7	Archeologische verwachting	8
3	Veldonderzoek	9
3.1	Methode	9
3.2	Resultaten	9
4	Evaluatie	11
4.1	Samenvatting en conclusies	11
4.2	Aanbeveling	11

Bijlage 1 Locatie Plangebied

Bijlage 2 Locatie boringen

Bijlage 3 Boorprofielen

Bijlage 4 Literatuur

1 Inleiding

1.1 Algemeen

De heer G. van der Steen heeft aan Grontmij Nederland b.v. opdracht gegeven tot het uitvoeren van een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in het kader van het te realiseren Wellnesscenter in recreatiegebied Kievitveld te Vaassen. De locatie van het plangebied wordt aangegeven op bijlage 1

1.2 Aanleiding en doelstelling

Aanleiding voor het onderzoek is de bouw van een Wellnesscenter. Bij de graafwerkzaamheden die gepaard gaan met de aanleg van het center, wordt de bodem vergraven en daarmee eventuele aanwezige archeologische resten verstoord. Doel van het IVO is het opsporen en in kaart brengen van eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen in het desbetreffende plangebied. Op basis van de resultaten van het onderzoek kan, in overleg met het bevoegd gezag worden bepaald of vindplaatsen in aanmerking komen voor een vervolgonderzoek. Het onderzoek bestaat uit een bureaustudie, een karterend booronderzoek en een rapportage.

2 Bureaustudie

2.1 Huidige situatie

Ten tijde van het onderzoek bestond het plangebied uit grasland, doorsneden door een sloot met houtwal. Ten zuiden van het plangebied loopt een zandweg. Gedeeltelijk loopt het plangebied ten zuiden van de zandweg door en wordt het begrensd door een meer. Ten oosten is een weg, Viskweekweg, aangelegd. Ten noorden en ten westen wordt het gebied begrensd door andere percelen met grasland.

2.2 Historische situatie

Op een historische kaart van 1830/1855 maakt het gebied deel uit van een moerasgebied. Het zandpad en de beide meren in de directe omgeving van het plangebied zijn in deze periode nog niet aanwezig. Tevens worden geen gebouwen op de kaart aangegeven.

Omdat er geen gebouwen op de kaart zijn aangegeven in het plangebied is er waarschijnlijk alleen sprake van bodemverstoringen, die ontstaan zijn door agrarische activiteiten. Bodemverstoringen hebben tot gevolg dat mogelijk aanwezige archeologische resten worden verstoord of vernietigd.

2.3 Toekomstige situatie

In het plangebied zal een zogenaamd Wellnesscenter voor kuurgasten gerealiseerd worden. Een groot gedeelte van het onderzochte gebied ten Noordwesten zal worden teruggegeven aan de natuur. Bij de aanleg van deze center zullen de bodem en daarmee eventueel aanwezige archeologische resten worden verstoord. De exacte locatie en diepte van de graafwerkzaamheden waren ten tijde van het onderzoek niet bekend.

2.4 Geologie

De afzettingen in het plangebied zijn ontstaan tijdens het Pleistoceen en het Holoceen (zie tabel 1). Het Pleistoceen omvat een aantal warme en koude tijden (ijstijden), waarvan voor het plangebied vooral het Saalien en het Weichselien, de laatste twee ijstijden, van belang zijn. Tijdens het Saalien ontstonden door het oprukkende ijs langgerekte heuvels, de zgn. stuwwallen, in het landschap.

Het Weichselien (zie tabel 1) wordt gekenmerkt door permafrost. Met het verdwijnen van de permafrost verloren de meeste dalen hun waterafvoerfunctie, omdat het water kon wegzakken in de ondergrond. Men spreekt hier van droge dalen. Het uit de dalen geërodeerde materiaal is grotendeels als daluitspoelingsmateriaal, ook wel fluvioperiglaciaal afzettingen genaamd, afgezet. Dit materiaal bestaat uit fijne en grindrijke, grove zanden. Ten oosten van het plangebied nemen deze afzettingen in dikte af.

In het Midden-Weichselien werden grote hoeveelheden fijn zand door de wind verplaatst en als dekzanden afgezet. Door gebrek aan vegetatie had de wind vrij spel. Deze dekzanden behoren tot de Formatie van Twente.

Na het Weichselien begint het Holoceen en werd het geleidelijk warmer en vochtiger. Door het smelten van het landijs steeg de zeespiegel en daarmee het niveau van het grondwater (Bodemkaart van Nederland, 26 Oost, p.20). Op lage plaatsen en in de kwelwaterzones langs de stuwwallen werd veen afgezet. De oudste veenlagen in de buurt bij Epe zijn afkomstig uit het Preboreaal (tabel 1). Resten van dit veengebied bevinden zich ten noorden van het plangebied.

Tabel 1: tijdsindeling van het kwartair

chronostratigrafie		jaren geleden
Kwartair	Holoceen	Subatlanticum 3.000-Heden
		Subboreaal 5.000-3.000
		Atlanticum 8.000-5.000
		Boreaal 9.000-8.000
		Preboreaal 10.000-9.000
	Pleistoceen	Laat 130.000-10.000
		<i>Weichselien (ijstijd)</i> 120.000-10.000
		Midden 800.000-130.000
		<i>Saalien (ijstijd)</i> 200.000-130.000
		Vroeg 2.400.000-800.000

2.5 Bodem

Volgens de Bodemkaart van Nederland, Blad 27 West, bevindt het noordelijke gedeelte van het plangebied zich op de kalkloze zandgronden, met als categorie beekerdgronden met lemig fijn zand (*kpZg23g*). Volgens de toevoegingen is er een kleidek van 15 à 40 cm aanwezig en grof zand of grind beginnend tussen 40 en 120 cm. Deze beekerdgronden zijn vaak relatief laag gelegen in het landschap.

Het moedermateriaal van de kalkloze zandgronden is voor een deel dekzand (Formatie van Twente) en voor een deel stuifzand (Formatie van Kootwijk).

Daarnaast komen ook door het water verplaatste zanden, afkomstig van stuwwallen voor. Tenslotte liggen op de dekzanden of op de fluvioperiglaciale afzettingen plaatselijk dunne lagen klei of beekleem afgezet door voormalige beken die in het gebied stroomden.

Het zuidelijke gedeelte van het plangebied, bevindt zich op de veldpodzolgronden (*Hn21g*) met leemarm en zwak lemig zand. Deze gronden zijn ontstaan in overwegend leemarm, matig fijn dekzand en zijn vaak grindhoudend. Deze podzolgronden liggen vaak hoger in het landschap en leenden zich derhalve goed voor bewoning.

Op de Bodemkaart van Nederland staan grondwatertrappen aangegeven. Grondwatertrappen geven een klassenindeling weer van de verschillende grondwaterstanden naar diepte en de seizoensvariatie in de grondwaterstanden. De trappen worden ingedeeld op een schaal van I tot VII (van respectievelijk nat tot extreem droog).

Het is bekend dat archeologische, organische resten bij een hoge grondwaterstand over het algemeen goed geconserveerd blijven. In diep ontwaterde (zand)gronden blijven organische resten bij uitzondering bewaard. In de omgeving van het plangebied wordt grondwatertrap II (GHG <40 cm, GLG 50-80 cm) voor de beekerdgronden en grondwatertrap VI (GHG 40-80 cm, GLG >120 cm) voor de veldpodzolgronden aangegeven. Dit betekent dat in het gebied met de beekerdgronden organische resten beter bewaard zullen zijn gebleven dan in het gebied met de veldpodzolgronden.

2.6 Bekende archeologische waarden

Het plangebied ligt in een gebied met agrarische bestemming. In het verleden was het gebied erg nat en was hierdoor niet geschikt voor bewoning. Het was waarschijnlijk toen al in gebruik als grasland.

In het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) staan alle bekende archeologische waarnemingen vermeld. Circa 1 km ten zuiden van het plangebied is een archeologische waarneming bekend (nr.41533). Het betreft hier een vuursteen-vindplaats uit het Mesolithicum (tabel 2). Tijdens vervolgonderzoek (kleinschalige opgraving) werden geen vuursteenvondsten meer gedaan.

Tabel 2: overzicht van archeologische perioden¹

Periode	Tijd
Laat-Paleolithicum (Oude Steentijd)	tot 9000 voor Christus
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9000 – 4000 voor Christus
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5300 – 1900 voor Christus
Bronstijd	1900 – 800 voor Christus
IJzertijd	800 – 12 voor Christus
Romeinse Tijd	12 voor Christus - 450 na Christus
Vroege Middeleeuwen	450 – 1050 na Christus
Late Middeleeuwen	1050 – 1500 na Christus
Nieuwe Tijd	1500 na Christus – heden

De Archeologische Monumenten Kaart (AMK) bevat een overzicht van belangrijke archeologische terreinen in Nederland. De terreinen zijn beoordeeld op verschillende criteria en op grond daarvan zijn de terreinen ingedeeld in categorieën met archeologische waarde, hoge archeologische waarde en zeer hoge archeologische waarde (o.a. de beschermde monumenten). De AMK is in samenwerking met de verschillende provincies en gemeentelijk archeologen ontwikkeld. In de directe omgeving van het plangebied bevinden zich geen AMK-terreinen.

De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) geeft een gebiedsindeling in vier categorieën weer op basis van de verwachting van archeologische vondsten (gebieden met een zeer lage, lage, middelhoge, dan wel hoge archeologische verwachting). De kaart is voornamelijk gebaseerd op bodemtypen. Volgens de IKAW heeft het plangebied een middelhoge verwachtingswaarde (zie bijlage 1).

2.7 Archeologische verwachting

Uit de bureaustudie blijkt dat het plangebied zich bevindt in een gebied met veldpodzolgronden in het zuiden van het plangebied en beekerdgronden in het noorden. De verwachting voor de veldpodzolgronden is groter dan die voor de beekerdgronden. Veldpodzolgronden liggen namelijk vaak relatief hoog in het landschap. Dit maakte deze locaties in het verleden tot een gunstige bewoningsplaats. Er kunnen vondsten aangetroffen worden uit de Steentijd tot in de Nieuwe Tijd.

¹ Ten behoeve van de dateringen is gebruik gemaakt van Lanting en Van der Plicht, 1996, 2000 en 2002.

3 Veldonderzoek

3.1 Methode

Het veldonderzoek is uitgevoerd door een veldbodemkundige en een archeoloog en heeft plaatsgevonden op 1 en 2 juni 2005. Het archeologische veldwerk heeft bestaan uit de volgende onderdelen:

- het uitvoeren van 51 handboringen. De boringen zijn uitgevoerd met een Edelmanboor (10 cm) tot circa 1,5 -1,7 m onder het maaiveld. De locatie van de boringen wordt weergegeven in bijlage 2. De vrijkomende grond van alle boringen is beoordeeld op de aanwezigheid van archeologische indicatoren, zoals fragmenten vuursteen, aardewerk, houtskool, bot, et cetera. Tevens is tijdens het booronderzoek gelet op de aanwezigheid van verkleuringen in de grond, die kunnen duiden op bewoningssporen of cultuurlagen. Relevante lagen zijn gezeefd op een 4 mm-zeef. Alle boringen zijn bodemkundig beschreven volgens NEN 5104 en verwerkt met behulp van het geautomatiseerde boorprofielenprogramma van Grontmij. De resultaten van de boringen zijn in de vorm van getekende boorprofielen weergegeven in bijlage 3;
- van de boorpunten zijn de RD-coördinaten met behulp van dGPS vastgesteld.

3.2 Resultaten

De 51 boringen zijn verricht ten noorden van de Kievitsweg en ten westen van de Viskweekweg te Epe. De locaties van de boringen zijn aangegeven op bijlage 2.

In het algemeen kan gezegd worden dat de booruitslagen niet geheel overeenkomen met de verwachtingen van het bureauonderzoek. Het noordelijk gedeelte van het plangebied zou zich op veldpodzolgronden bevinden en het zuidelijke gedeelte op beekerdgronden. Uit het resultaat van de boringen blijkt dat de scheiding van deze twee gronden oost-west georiënteerd is (zie bijlage 2). Dit is gebaseerd op het feit dat er in het oostelijk deel van het plangebied lagen leem in de boring aanwezig was. Deze laag ontbrak bij boringen in het westelijk deel.

Bij boring 1 t/m 8, 10 t/m 13, 15, 16, 19 t/m 26 en 28 is onverstoorde podzolering (A-B-C-profiel) aangetroffen met matig leemarm tot zwak lemig zand (zie bijlage 3). Deze zijn ontstaan door de hoge grondwaterstand in het gebied. De donkerbruine Ap-horizont bestaat uit matig leemarm tot zwak lemig zand. De B-horizont is in het plangebied te herkennen aan de lichtbruine kleur en bevat aanzienlijk meer (ingespoelde) ijzerdeeltjes dan bovenliggende laag. Hieronder wordt de C-horizont aangetroffen, die bestaat uit geel tot grijs zand. De meeste boringen bevatten grind.

Boring 9, 17, 18, 27 en 29 vertonen een iets ander verloop. De Ap-horizont wordt hier direct door de C-horizont opgevolgd. Een dergelijk profiel behoort tot de beekerdgronden.

Boring 32 t/m 42 en 45 t/m 50 onderscheiden zich door de aanwezigheid van een laag fijne blauwgrijze leem onder de Ap-horizont en/of B-horizont met een dikte variërend van 15-40 cm op een diepte variërend van 50-105 cm.

Een B-horizont is niet in alle bovenstaande boringen aanwezig. In sommige gevallen is de leem klontvormig en vermengd met zand. Deze boringen lopen parallel aan het huidige beekje dat de Viskweekweg scheidt van plangebied. De resultaten van de boringen zouden kunnen indiceren dat het hier de voormalige beekbodem van de oude beek betreft. Onder deze kleilagen bevindt zich de grindrijke C-horizont.

Boring 31 en 44 zijn verricht op het halfverharde pad ten zuiden van het plangebied, de Kievitsweg. De top laag met een dikte van 75-100 cm is opgebracht. Hieronder bevindt zich de C-horizont.

Boring 30, 43 en 51 zijn uitgevoerd op de noordoever van het meer ten zuiden van het plangebied. Aan de samenstelling van de bodem is duidelijk te zien dat de oever opgehoogd is en dat er geen origineel profiel meer aanwezig is (zie bijlage 2).

3.2.1 Archeologie

Tijdens het booronderzoek in het plangebied zijn geen vondsten of grondsporen aangetroffen.

4 Evaluatie

4.1 Samenvatting en conclusies

In opdracht van de heer G. van der Steen heeft Grontmij b.v. een inventariserend veldonderzoek (IVO) uitgevoerd voor de locatie van het recreatiegebied Kievitsveld te Epe.

Aanleiding voor het onderzoek is de geplande realisatie van een Wellnesscenter in het plangebied. Bij de graafwerkzaamheden die gepaard gaan met de bouw wordt de bodem verstoord en eventuele archeologische resten mogelijk vernietigd.

Doel van het IVO is het opsporen en in kaart brengen van eventueel aanwezige resten in het plangebied. Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek, het uitvoeren van 51 boringen en een rapportage.

Uit het bureauonderzoek is geconcludeerd dat het plangebied zich in een gebied bevindt met een middelhoge trefkans op archeologische sporen en dat er gedurende alle archeologische perioden bewoning mogelijk is geweest. Het oostelijk deel van het plan gebied vormt hierop een uitzondering. Dit gebied is altijd relatief nat geweest en daardoor niet geschikt voor bewoning.

Tijdens het veldonderzoek is gebleken dat de bodem in het plangebied voor het grootste deel onverstoord is, afgezien van de bovenste bewerkte laag. Boringen 30, 31, 43, 44 en 51 hebben wel een verstoord profiel. In het oostelijk deel van het plangebied is beekleem aangetroffen. Er zijn tijdens dit onderzoek geen archeologische resten aangetroffen.

Op basis van bovenstaande resultaten is de kans op archeologische resten in het plangebied klein.

4.2 Aanbeveling

Naar aanleiding van de resultaten van het archeologisch onderzoek kan worden geconcludeerd dat er geen aanleiding is om te veronderstellen dat zich binnen het plangebied archeologische waarden bevinden. Hiermee lijkt het plangebied vrij van beperkingen ten aanzien van graafwerkzaamheden. Hierbij dient te worden opgemerkt dat het onderzoek is gebaseerd op een steekproef (overeenkomstig de richtlijnen). Indien tijdens de uitvoering onverhoopt archeologische resten worden aangetroffen, dient direct contact te worden opgenomen met het bevoegde gezag, de gemeente Epe.

Bijlage 1

Locatie Plangebied

Bijlage 2

Locatie boringen

Bijlage 3

Boorprofielen

Bijlage 4

Literatuur

- Grote Historische Atlas van Nederland, Oost Nederland 1830-1855, 1:50.000, Wolters Noordhoff, 1990.
- Bodemkaart van Nederland, Blad 27, West Heerde, Schaal 1:50.000, Wageningen, Stichting voor Bodemkartering, 1982.
- De Nederlandse bodem in kleur, de Bakker, H., Edelman-Vlam, E.H., 1976.